

Menšiny ve městě

Projekt globální výchova – výchova k toleranci

Zuzana Hadj Moussová

Kultura, do níž jsme se narodili, je z psychologického hlediska základním rámcem vývoje naší osobnosti. V kulturním prostředí získáváme (kromě jiného) základní hodnoty, které nám pak slouží jako referenční rámec pro posuzování jiných kultur a jejich hodnot. Každá kultura má soustavu hodnot, která tvoří její specifičnost a dovoluje jedincům, aby se identifikovali jako skupina, sdílející podobné cíle a podobné vidění světa. Když se příslušníci různých kultur dostanou do kontaktu, dochází ke konfliktu mezi jejich hodnotami, protože jsou v mnoha případech opačné nebo nesoudržné, i když jiné mohou být podobné nebo dokonce identické.

Hodnoty jsou výsledkem kultury, takže odrážejí zájmy společnosti. Jsou kulturními prvky, které jsou buď v rozporu, nebo jsou akceptovány jako nové způsoby vidění života. V současném otevřeném a globalizovaném světě se stírají hranice mezi kulturami a nerozlišeně se na nás valí kulturní vlivy, které často nejsme schopni zpracovat. Setkáváme se s tolika různými podněty, že to začíná otláčet naši vlastní kulturní identitou.

Prvním krokem, který lze učinit k řešení problému, je poznání, že naše kultura není něco samozřejmého, daného, že podobným způsobem prožívají svou kulturu a kulturní hodnoty i příslušníci jiných kultur. Uvědomění si multikulturního charakteru světa (a zde bych chtěla poznamenat, že takový byl svět vždycky, pouze v současné době tento rys globalizací světa vystupuje více do popředí) by mělo vést přes respekt a uvědomění si vlastní kultury k respektu a toleranci vůči kulturám odlišným. Zde má nezanedbatelnou roli výchovné a vzdělávací působení. Ukazuje se totiž, někdy i velmi tragickým způsobem, že pouhý kontakt, pouhé přebývání různých kulturních skupin ve stejném prostoru, nevede k poznání, tím méně k toleranci a respektu.

Mezikulturní výchova a vzdělávání by měla umožnit jedinci rozvíjet pochopení a přijetí různorodosti jako pozitivního jevu, měla by mu pomoci hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné. Mezikulturní vzdělávání a výchova vede k vytváření respektujících vztahů mezi různými kulturami, které umožní vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech, a to ne pouze v majoritní skupině – jako např. odmítání menšinové skupiny (rasismus, xenofobie) – ale také mezi menšinami, jako je asimilace, akulturace, ztráta kulturních hodnot, ztráta individuální identity, opovrhování vlastní kulturou, násilná integrace a adaptace.

Termín globální výchova je používán v posledních letech ve snaze identifikovat řadu výchovných nároků, které jsou kladeny stále globálnější společností na výchovné systémy celého světa. Globální výchova se snaží rozrušit hranice a poskytnout otevřenější vidění světa, ve kterém žijeme, aby tak umožnila kolektivní uvědomění světového občanství v globální vesnici solidarity a odpovědnosti, řešení problémů životního prostředí, vytváření sociálního vědomí, aktivní rozvíjení tolerance a dialogu, respektu a ocenění kulturních rozdílů pomocí mezikulturního vzdělávání.

Jako příspěvek k řešení tohoto úkolu vznikl z iniciativy dobrovolníků z organizace AFS ve Španělsku didaktický materiál Global education, který by měl mezikulturnímu vzdělávání a výchově pomáhat. (AFS je nevládní nezisková organizace, zabývající se zprostředkováním kontaktů mladých lidí z různých zemí. Existuje v 55 zemích světa, kromě jiného také v ČR jako AFS-Mezikulturní programy.) K projektu se posléze připojily organizace AFS v Portugalsku, Itálii, Francii a Belgii. Česká AFS-Mezikulturní programy se k projektu připojila v loňském roce a dnes již máme přeloženou a upravenou příručku, s níž začali v letošním školním roce pracovat učitelé na čtyřech gymnáziích v České republice (gymnázia v Brně, Turnově, Šternberku a Příbrami). Do příštího školního roku počítáme s rozšířením programu na další čtyři školy, se kterými již AFS vede jednání; byl navázán i kontakt se středními odbornými učiteli.

Základem projektu Globální výchova a vzdělávání je program aktivit pro studenty středních škol (vychází to ze zaměření činnosti AFS na věkovou kategorii 15–18 let). Vytvoření didaktického materiálu ke globální výchově pro střední školy představuje součást širšího výchovně-vzdělávacího projektu, který jde od přípravy učitelů, přes použití materiálů a vzdělávání žáků až k výměnám studentů a profesorů z různých zemí. Celý projekt byl

vypracován v rámci programu Evropské unie Socrates, konkrétně aktivity Comenius 2, který je zaměřen na mezikulturní výchovu a vzdělávání.

Obsah příručky je rozdělen do tří tematických bloků: Výchova k hodnotám, Mezikulturní výchova a Výchova dobrovolníků. Každý z bloků obsahuje teoretický úvod k tématu a větší či menší počet konkrétních aktivit k tématu se vztahujících. Některé aktivity je možno přirovnat ke hrám, které jsou používány v různých výcvikových programech – zvláště tam, kde jsou zaměřeny na sebepoznání či komunikaci. Jindy aktivity představují návrhy krátkodobých či dlouhodobých projektů, které studenti uskutečňují. Učitel má možnost používat aktivity podle možností své práce ve škole, podle předmětů, které vyučuje, případně i podle možností spolupráce s ostatními kolegy. Důležité je, že aktivity Globální výchovy a vzdělávání lze chápat jako multidisciplinární, to znamená, že řada témat, na které jsou zaměřeny, může postupovat do obvyklých vyučovacích předmětů (literatura, zeměpis, dějepis, ale i výtvarná či hudební výchova apod.)

První z bloků obsahuje témata: lidská práva, výchova k míru, rasismus a xenofobie, rozvoj a životní prostředí. Druhý blok se dotýká témat: kultura, kulturní hodnoty, stereotypy, verbální a nonverbální komunikace, mezikulturní vzdělávání. Ve třetím bloku jsou témata: práce pro společnost, nevládní organizace a dobrovolnická práce.

Studenti by měli mít základní znalosti o Všeobecné deklaraci lidských práv, opírající se o univerzální hodnoty, uznávané mezinárodní komunitou. Pouze tak je možno dosáhnout zvýšené citlivosti studentů k porušování těchto práv i angažovanosti v boji za jejich ochranu.

Cílem mezikulturního vzdělávání je vybavit studenta nástroji, které mu usnadní pochopení kulturní různorodosti a porozumění a respekt k hodnotám různých kultur. Jde především o vymezení pojmu kultury a dále pak je podrobněji věnována pozornost kulturním hodnotám, kulturním předsudkům a stereotypům a verbální a nonverbální komunikaci.

Prostřednictvím výchovy dobrovolníků by měli studenti získat přístup ke konkrétním činnostem ve svém okolí, aby dokázali konat na místní úrovni, ale v globálních souvislostech. Zde je zřetelná souvislost s místem vzniku programu, tj. v nevládní neziskové společnosti. Základem je myšlenka, že občanskou společnost je možno vybudovat pouze aktivní angažovaností každého jedince.

Mezikulturní studie jsou centrálním tématem, které by mělo být přítomno ve všech oblastech vzdělávání, protože rozvíjí univerzální hodnoty,

jako je spravedlnost, tolerance a solidarita, založených na poznání vlastní kultury a na studiu jiných kultur a porozumění jim. Znamená respektování kulturní rozmanitosti, která stále vzrůstá a otevírá cestu různým způsobům života, myšlení a chápání světa. Studenti se učí komunikovat s ostatními na základě studia vlastní kultury a porozumění jiným kulturním formám, za použití svých vlastních prostředků vyjádření a jsou vedeni k tomu, aby si stále více uvědomovali méně nápadné aspekty různých kultur. Kritická analýza a pochopení lidí z jiných kultur by měly utvářet motivaci k učení a mezikulturním výměnám vyplývajícím ze solidarity a měly by vést k reflexi nad sociálními a ekonomickými nerovnostmi.

Přestože je pracovní materiál pro učitele rozdělen do několika odlišných částí, je samozřejmé, že témata se prolínají, takže mluvíme-li o kultuře a respektu k odlišnostem, mluvíme zároveň o lidských právech, patřících každému jedinci bez rozlišení. Mezikulturní výchova a vzdělávání rozvíjejí konkrétní náměty a integrují je do globálnějších pohledů. V multikulturním světě mohou zvyky a způsoby chování různých kulturních skupin, které žijí dohromady, vyvolávat konflikty a rozpory, ale zároveň je naplňují možnostmi vzájemného obohacování prostřednictvím výměny perspektiv.

Protože u nás projekt probíhá už zhruba půl roku, je možno uvést první zkušenosti s jeho použitím na zapojených středních školách. Celkově jsou aktivity i způsob práce v rámci projektu studenty přijímány velmi pozitivně – jistě i proto, že se liší od běžného vyučování. Učitelé ovšem uvádějí, že studenty např. zarazí fakt, že na řadu otázek či problémů, kterými se jednotlivé aktivity projektu zabývají, neexistují odpovědi typu „dobřešpatně“ či jednoznačná řešení. Již po půl roce je však možné u studentů pozorovat zvýšení schopnosti vyjadřovat své vlastní názory, ale také reagovat na ostatní a tolerovat odlišný názor. Zároveň se podle učitelů celkově mění a zlepšují vztahy a sociální klima ve třídách. Další pozorovanou změnou v postojích studentů je výrazné zvýšení zájmu o aktivní zapojení do pomoci potřebným lidem. Např. profesorka z Příbrami uvádí, že její studenti spontánně přišli s nabídkou zorganizovat doučování pro děti z romské komunity a připravili i další projekty.

Lze tedy konstatovat, že vlivem použití projektu Globální výchovy a vzdělávání skutečně dochází u studentů k určitým změnám, a to žádoucím směrem. Vzhledem k tomu, že jde zatím pouze o půlroční práci s projektem, jsou tyto posuny velmi slibné a lze doufat, že účinnost celého projektu bude ještě výraznější.

Literatura

Globální výchova a vzdělávání (1997–98). Praha, AFS.

Hadj Moussová, Z.: Projekt Globální výchova. *Sborník konference Multikulturní výchova v období globalizace*. Olomouc, PeF UP 1999.

Hayesová, N.: *Základy sociální psychologie*. Praha, Portál 1998.

Helus, Z.: *Sociální psychologie I*. Praha, Karolinum 1995.

Murphy, R. F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha, SLON 1998.

Surian, A : Promoting an European Dimension of Intercultural Education. *European Journal of Intercultural Studies*, vol. 9, 1998.

A Project of Global Education

Zuzana Hadj Moussová

The paper informs about a new program focusing on multi-cultural education which has started to be tested at a number of Czech schools. It is the program Global Education and Upbringing, destined for secondary school pupils. It is mainly devised to realize one's own cultural conditioning through experience activities. This helps understand cultural diversity of people from other cultures. The paper also summarizes the teachers' first experiences with the application of the program.